



(25 HAZİRAN 1926 / 17 EKİM 1973)

Ingeborg Bachmann:

'Ben, hep ölümlü düşünmek gibiyim'

Yazın dilinin "hakikat" ve "gerçeklik" arasında gidip gelmesinin sorunları üzerinde durdu. Wittgenstein felsefesi üzerinde çalışması, tezleri onu hep gündemde tuttu. Tractatus'un şu özlü özdeyişi hep önüne düştü "İnsan, ifade edemeyeceği şey hakkında susmalıdır." Bachmann bunu doğrulayan şiirler yazdı. Dünyanın, dilin aracılığıyla değiştirilebileceği konusunda şu tezini hep savunmuştur: "Edebi olan, yalnızca imajlardır. Düşünce zamana bağımlıdır. Yine zamana yenik düşer."

1959-60 yıllarında Frankfurt Üniversitesi poetik kürsüsünde ilk kadın doçent olarak dersler vermiştir. Edebi yapıtların yorumunda farklı bir yol izlemiştir: Bu tezlerle "Alınlarımızın teridir ayrılık" der ve "Gidiyoruz, tozlanmış yüreklerimizle" diyerek şiirlerine, öykü, roman ve oyunlarına gönderme yapar. "Gitmek zorundayız" da der ve "Çağrılmadan geliriz" de. Öyle ki "Yollarda göremiyorum artık yolları" da der. Sonra zamanla hesaplaşmaya girişir ve "Doymuşum artık zamana/ve içimde zamana susamışlık/ Ne olacak şimdi?" diye sorar.

GÜLTEKİN EMRE

GÜNDEMİNDE HEP ÖLÜM VARDIR!

"Ben, hep ölümlü düşünmek gibiyim" diyor Ingeborg Bachmann. Çünkü ona göre değil "gece-leri uyumak". Çünkü "ta ağzına dalıyor" "çağlayanların". O, "Ben, günü bölen çan sesleri gibi/ barışın ve mutluluğun yakasına yapışan/ ve olgun tarladaki orakları andıran/ o büyük dünya korkusunun çocuğuyum" diyen bir şairdir. Savaşın yıkıntıları üzerinde boy vermiş bir şairdir ki "Alman şiirinin sonbaharı" diye anılagelmıştır hep.

Durmadan ölümlü düşünür, ölümlü mücadele eder, ölüme karşı direnir ama gündeminde hep ölüm vardır. İndir kırbacını "çoktan ölmüş bir yıldızın sırtına". Savaşı lanetler durmadan.

Acıların "yansımalarını" derinden duymuş ve yapıtlarında ele almaya çalışır insanın "ben"liğini. Kendi "ben"liği üzerinden başka benliklere uzanmaya çalışır kendinden yola çıkarak.

"Belki tanıyabilirim günün birinde suretimi,/ bir güvercinde, yuvarlanan bir taştan.../ Bir kelime eksik! Nasıl adlandırmalıyım kendimi,/ mecbur kalmadan bir başka dile sığınmaya" (Nasıl adlandırmalıyım kendimi?).

ZAMAN, HEP KÖTÜDÜR!

Ertelemiş Zaman, Büyük Ayı'ya Çağrı'nın dışında da yeni şiirlere yolculuk yapmaya çalışır. Ama, "Bitti yolculuk,/ ama varabilmiş değilim hiçbir sona/ Dökül ey yürek, zamanın ağacından" diye seslenir yaşama direnen yüreğine.

Zaman, hep kötüdür, bir şeyler olur durmadan ve suçlusu "zaman"dır. O, hep "Ben de Orpheus gibi çalışıyorum şimdi/ hayatın tellerinde ölümün ezgisini" der ve devam eder: "Orpheus gibi, ben de biliyorum artık/ hayatın asla ayrılmadığını ölümden."

Onun yüreği "her şeylerini yitirenler"le doludur "Ama, biz neredeysek, orada ışık var" da der, umuduna sarılıp. Ge-



HERBERT LIST

leceği kapkaranlık görmez, çıkış için mutlaka bir "ışık" vardır çünkü "Daha çetin günler..." gelecek olsa da.

PAUL CELAN'LA AŞKI DİZELERİN, İMGELERİN YÜREĞİNE İŞLENİR!

Paul Celan'la süren aşkı dizelerin, imgelerin yüreğine işlenir: "Yine ikimiz, koyuyoruz ellerimizi ateşe,/ sen nice zamandan yıllanmış gecenin şarabı aşkana,/ ben ise sabahın hiç sıkılmamış pınarı uğruna./ Köriük, güvendiğimiz ustasım beklemekte."

Ona gelince, yaşadığının bilincindedir. Onun istediği ne olup bitmişse, ne olup bitiyorsa yazmaktır hep: "Ama benim

istediğim yazmaktır tahtaya,/ yeşil kaldığı sürece, ve safrayla,/ korudukça acılığını, yazmaktır,/ ne olup bitmişse ta başlangıçta!"

Şu acı gerçeği de gündemden düşürmez hiç; şiirinin, yazdıklarının, yaşamının her anından: "Almanya'nın cenneti nerede karartırsa toprağı,/ o cennetin başı kesilmiş meleği orada arar/ nefreti gömecek bir mezarı/ ve sana yüreğinin anahtarlarını uzatır."

BACHMANN: 'SAVAŞ İLAN EDİLMİYOR ARTIK AMA "SÜRDÜRTÜLÜYOR!'

İkinci Dünya Savaşı'nın büyük yıkımından sonra "Savaş ilan edilmiyor artık" diyor Bachmann, ama "sürdürülüyor" diyor. Soğuk Savaş'ı, savaş çıkarmaya hazır oluşumları imliyor. "düşlerin seferberliği" içinde "Kasaplar, ellerinde eldivenlerle,/ çıplakların soluklarını keserler."

Savaş görünürde yoktur ama vardır her alanda. "Bir ekmeği yağmurla paylaşıyoruz,/ bir ekmeği, bir borcu ve bir evi". Yoksulların hep yanındadır onun yüreği. "Ne olursa olsun: yanıp yıkılmış dünya/ gömülmede bir alacakaranlığa". Yani "sis" hiç gitmiyor ülkelerin, dünyanın başından. "Sisler ülkesini gördüm./ sislerin kalbiydi, yediğim."

Kendi kalbini yiyen bir yazardır Bachmann. Onun derdini, düşündüğünü, yüreğini taşıyan "kelimeler"dir. "Siz kelimeler, kalkın, izleyin beni!/ biz ileri giderken, çok gitmiş olsak/ bile, daha vardır gidilecek/ yer, çünkü yol varmaz bir sona." Yani "Tek kelime" söyleme de "kelimeler", aslında ne çok şey söylerler!

DİL İÇİN HARCANAN ÇABA

Ahmet Cemal'in yorumu: "... İlk şiirlerinden başlayarak, yaşamının sonuna değin dili, şairlik ve yazarlık uğraşının birincil ögesi saymayı sürdürdü. Bunda, sanatçının Ludwig Wittgenstein'in dil felsefesiyle yakından ilgilenmiş olmasının payı da büyük"tür.

Şair, "dil"e ilişkin şunları söylüyor: "... yazma eylemi sırasında anlam taşıyan tek bir çaba vardır: Dil için harcanan çaba. Dün, bugün ve yarın, diledir. Bir yazarın dili >>

kalıcı olmadığı takdirde, söyledikleri de kalıcı olamaz.” Zaman ise onu çok meşgul eder. *Malina* romanının başındaki “bugün” sözcüğünün kullanımına ilişkin şunları söylüyor:

“Yalnızca zamana belirtirken uzun uzun düşünmek zorunda kaldım, çünkü insanlar her gün ‘bugün’ demelerine, daha doğrusu demek zorunda olmalarına karşın, benim için ‘bugün’ diyebilmek neredeyse imkânsız; örneğin insanlar bana -yarın bir yana- bugün ne yapmak istediklerini bile anlattıklarında, çoğunlukla sanıldığının aksine, dalgın bakmaya değil, ama ne yapacağını bilemediğinden, çok dikkatli bakmaya başlıyorum; ‘bugün’ ile aramda işte bu denli umutsuz bir ilişki var.”

NELER YAZDI, NASIL YAZDI?

Yalın şiirlerin omurgasında felsefe ağırlıktadır. *Ertelelenmiş Zaman*’da (1953). Cesurdur ama serttir de. İnsanın yaşadığı, karanlık, sıkıntılı, hüznü, zorluklarla boğuşan bir dünya dile getirilir. Savaş, kaba kuvvet, geleceğin ne olacağı, yani belirsizliği çok belirgindir. Bir şeyleri yerli yerine oturtma çabasının dili hâkimdir şiirlere.

Behçet Necatigil’in yorumu: “*İnsanoğlunun yazgısına boyun eğişini, yaşam boyunca süren yalnızlığını işlemiştir Ingeborg Bachmann. Gerek şiirde, gerekse düzyazıda modern bir dil kullanmış, fakat kalıplara girmekten kaçınmıştır. Düzyazılarında da şiirsel bir anlatım görülür.*”

Büyük Ayı’ya Çağrı (1956), yeni bir dilin elinden tutmaya, onu şiirlerinde yeşertmeye, yerleştirmeye çalışır. Zamanla hiç kesilmeden süren sorunlar yazarın asıl sorunudur. “*Ben*”le olan mücadele sürerken, “*biz*”e ilişkin düşünceler de öne çıkar.

Yer yer duygusal duruş, düşünceler sezdirilse de “*Gece*”, oyuncu, oyuncak ayı üzerinden hayata bakış, kaba kuvvete karşı çözüm aranır. “*Oyun bitti*” dense de, bitmez. Çünkü “*Sisler ülkesi*”dir üstünde durulan. “*Sevgili kardeşim, Dikkat et siyah çizgilere, havaya uçuyorsun, görmeyip mayınları.*” Her yerde savaşın yıkıntıları, yarattığı ölüm korkusu vardır.

Şu dizeler de çağı yansıtır: “*Artık uyuma vaktidir sevdiğim, oyun bitti. Usulca yürümeliyiz. Beyaz gecelikler halanmakta. Annemle babama göre hayaletler gezmekte sanki, biz karşılıklı değiştirmizde nefeslerimizi.*” (*Oyun Bitti*)



Şiir kitaplarında hayatın sıkıntılarına, savaşa, tüm olumsuzluklara bir “çıkış” arar bir çözüm bulamayacağını bile bile. Yaralı yüreği, “*Karanlık Şarkılar*”, “*Büyük Yük*”ler... hep ertelenmiş geleceği imler.

Manhattan’ın İyi Tanrısı (1958) Davalı *Manhattan’ın İyi Tanrısı*, suikast hazırlamak suçlamasıyla mahkemeye düşer. Bir gezide birbirine âşık olan *Jennifer*’le *Jan*’ı hedef alır davalı; “*bulaşıcı bir hastalık gibi*” görür aşkı.

Ayrıca “*seven kişilerin kentini düzenini, geleceğini bozdukları, kente zarar verdikleri*” savlanır. Her şeyin “*denge ve düzen içinde*” yürümesi için sevgililer havaya uçurulur. Bu iyi niyetle işlenen cinayetmiş ve buna yargıç da inanır.

“*İnsanın toplumsal hayatı kadar eski, evrensel*” sorunlar ele alınır *Otuz Yaş*’ta (1961). Bireylerin içinde yaşadıkları toplumun baskısından kurtulma çabası öne çıkar.

Bireysel karşı başkaldırılar, yalnızca toplumların kurumlarına karşı değil, düşüncenin, dilin, cinsiyetin toplum tarafından belli kalıplara sokulmasına, bireyin doğumundan sonra

toplumsal düzen içinde bulunmasına, özgürlüğünün toplum tarafından yok edilmesine karşı duruştur.

DÜŞSEL BİR OTOBİYOGRAFİ, ‘MALINA’!

Düşsel bir otobiyografidir *Malina* (1971). Romanın iskeletini sarışın, kahverengi gözlü bir kadın oluşturur. Bu kadının adının “*I*”yla başlaması, Klagenfurt’ta doğup (*Bachmann*’ın doğduğu kent) Viyana’da yaşaması yazarın yaşamıyla örtüşüyor.

Romanda “*anlatılan ben*” ile “*anlatan ben*” arasında belli bir uzaklık vardır. “*Ben*” olarak romanda yer alan kadın, hayat hikâyesini anlatma gereğini duyar.

Malina, yapısıyla bir “*sanatçıromanı*”dır (*Künstlerroman*). Kitapta tasarlanan bir roman vardır. Düşsel bir biçimde mutluluğun ele alınması, geçmişin kaybolmuş cennetini yeniden kurulması... tasarlanır ama bu kitabın yazılamaması işlenir.

SAVAŞIN YIKINTILARINDAN DOĞMUŞTURI! ‘YIKINTI YAZINI’NIN EN ÖNEMLİ YAZARLARINDAN!

Babası, *Nasyonal Sosyalist İşçi Partisi*’ne üyedir, savaşa katılır. Bu onda nasıl bir travma yaratmış olmalı ki ölüm ve savaş hep gündeminde olmuştur.

Paul Celan’la karşılaşması yaşamının dönüm noktasıdır. Ömür boyu dalgalı, sıkıntılı, yarı mutlu yarı mutsuz, çoğunluk huzursuz, aşkları başlar.. Şiir, öykü, roman, radyo oyunu, teorik poetik dersler...

İkinci Dünya Savaşı sonrası edebiyatının önemli şairlerinden, yazarlarından biri olur. Çünkü savaşın yıkıntılarından doğmuştur. “*Yıkıntı Yazını*” olarak anılan yazının en önemli yazarlarından biridir ne acılara, ne umutsuzluklara katlanarak. “*Yabancı bir göğün altında/ gölgeler güller/ gölgeler/ yabancı bir toprakta/ güller ve gölgeler arasında/ bir yabancı suda/ benim gölgem*” (*Gölgeler Güller Gölgeler*)

İtalya’da bulur kaçıp durduğu ölüm. İntihar mı? Bilinmiyor. *Ahmatova* için yazdığı “*Bilnece*”de dediği gibidir artık: “*Bir daha ilkbahar olmayacak.*” ■

(Alıntılar: *Ingeborg Bachmann, Toplu Şiirler, Çeviren Ahmet Cemal, Yapı Kredi Yayınları, 184 s. 2004.*)